

Honoré de Balzac / Lepa Imperija

(Iz «Contes Drolatiques»)

Preden je bourdelski nadškof odšel na cerkveni zbor v Kostnico, je vzel med svoje spremstvo prav mladega svečenika, srčkanega Touranca, ki se je znal prikupno vesti in govoriti, kakor bi rožice sadil, saj je veljal za sinú proslule Saldeje in kraljevega namestnika. Tourski nadvladika ga je bil svojemu duhovnemu bratu, ko je potoval skozi to mesto, radovoljno prepustil kot za dar, vedoč, kako zelo so teološke srbečice pereče; taka darila so med nadškofi običajna. Potemtakem je prišel mladi duhovnik na zbor in dobil stan v hiši svojega prelata, ki je bil mož npravnega vedenja in visoke vede.

Filip de Mala, kakor je bilo duhovnu ime, je sklenil, da se hoče spodobno obnašati in dostojno služiti svojega pokrovitelja; vendar je videl na tem bogorodnem koncilu rámeno dosti ljudi, ki so bili bolj bogohulniki nego bogohvalniki, pri vsem tem pa so služili celó več odpustkov, zlatnikov in nadarbin nego drugi, ki so živeli pametno in pobožno.

Neko noč pa, ko se je zali hudič hotel polastiti njegove kreposti, mu je vdahnil v uho in um, naj si nagrabi zalog do mile volje, češ, vsakdo zajema v naročju naše matere svete Cerkve, pa ga ne izčrpa; ta čudež že sam po sebi dokazuje božjo močnosť. In mladi svečenik iz vesele Touranščine si ni dal dvakrat reči. Sklenil je pirovati in žirovati, privoščiti si nemške pečenke z omakami vred, kjerkoli bi mogel priti brezplačno do njih, zakaj bil je ubožen ko cerkvena miš.

Ker je od sile zdržno živel, posnemajoč svojega nadškofa, ki ni več grešil, ker ni mogel, in je zato veljal kot svetec, so ga gostoma napadale hude skušnjave in zbog tega mu je bila duša žalostna, to pa tem bolj, ker je venomer srečaval grobo prezalih in zapeljivih deklin, stanujočih v Kostnici, da bi razsvetljevale razum zbranim očakom. Od jeze je hotel počiti, ne vedoč, kako bi se pridružil tem svetlim srakam, ki so se včasih obregale na kardinale, opate, veljake in velmože, poslance, škofo, kneze, vojvode in mejne grofo, kakor da so to uborni pisarji brez okroglega v žepu.

Po večerni molitvi si je izmišljal, kako naj bi katero njih nagovoril; sestavljal si je nekak ljubavni brevir z vprašanji in odgovori, za vsak slučaj. In ako je drugi dan po večernicah naletel na katero teh knežen, ki so se s svojo debelušnostjo šopirno

valjale po svoji nosilnici, v spremstvu oboroženih oprod, je obstrmel z odprtimi usti, v zadregi kakor ščenec, ki muhe lovi, ter jim buljil v ognjevita obličja, ki so ga perela v dno srca.

Nadškofov tajnik, plemenitnik iz dežele črnih gomoljik in testenic, mu je bil jasno in glasno razložil, da si cerkveni očetje, upravitelji in prizivni svétniki pridobivajo ne s svetinjami ali odpustki, temveč z obilnimi darovi, z dragulji in zlatnino, dostop k najimenitnejšim izmed teh razvajenih mačk, živečih pod zaščito knezov in krezov cerkvenega zbora. Tedajci je neboré Touranec, akoprav je bil še tak golič in negodnik, začel zbirati zaklad: v slamnjačo je vtikal zlatnike, ki mu jih je dajal blagi nadškof za njegove pisarije, upajoč, da jih bo nekoč dovolj nakopičil in potem mrvico podvoril kardinalovi vlačugi. Vse drugo pa je Bogu prepustil.

Njegova oprava je bila od temena do petá tolikanj oguljena, da je bil toliko podoben božjemu stvoru, kolikor je koza z nočno čepico na rogeh slična gospodični. A ker ga je vzpodbadal pohlep, je vsako noč postopal po kostniških ulicah, malobrižen za svoj život in večno v opasnosti, da mu kak suličar z bradnico predere drobovino. Tako je prežal na kardinale, ki so lazili k svojim lepoticam.

Tačas je videl, kako se po hišah prižigajo voščénice; in mahoma so se razsvetlile vse duri in križke. Potem je slišal, kako so se posvečeni opatje in drugi zabavali, srkali in srebali najboljšo kapljico, kako so skrivoma peli zaljubljeno alelujo, ne meneč se, kdo kaj ve za godbo, ki jim je svirala vmes. Kuhinja pa je delala prava pravcata čuda in skrbela za to, da opravilo ne bi postalo dolgočasno: za preludij so služile mastne, krepke juhe, zornice in svitnice so bile kračmanove, pri večernicah so imeli slastne pečenke, ob hvalnicah pa so se topile sladkarije po grlu. Po dolgem žirovanju in pirovanju pa so vrli žreci umolknili. Oprode so se jim kockali na stopnicah, mezgi pa, ki so čakali na ulici, so se ritali v razvedrilo. Vse je bilo v najlepšem redu! I no, vera in pobožnost tu še ni bila opešala. Zategadelj so spalili strica Husa. In vzrok? V skledo jim je hotel seči, ne da bi ga bil kdo vabil. Sicer pa mu je prav; pokaj je pač bil hugenot, preden so hugenoti prišli na svet?

Ampak vrnimo se k ljubkemu Lipetu Malemu. Čestokrat je dobival bunke po glavi in sunke pod rebra; ali zali duh ga je batril in bodril, češ, da bo prej ali slej prišla tudi nanj vrsta in da postane kardinal, vsaj pri kakšni ženski. Pohota ga je delala drznega kot jelena jeseni, tako da se je nekega večera vtihotapil

v najzaljšo hišo v Kostnici, kjer je na najvišji stopnici gostokrat videl komornike, konjarje, dvorske plemčiče, tekače, ki so s plamenicami čakali svojih gospodarjev: vojvod, kraljev, kardinalov in vladik.

«Ah,» je jeknil, «onale mora biti krasna in mikavna!»

Oborožen kopjanik ga je puštil mimo, meneč, da spada k spremstvu bavarskega kneza izbornika, ki je pravkar odšel iz hiše in morda kaj pozabil, kar naj bi mu bil donesel ta črnorizec. Urno ko krt je Filip de Mala predirjal stopnišče, kamor ga je gnal zli ljubavni bes; opojen vonj po dišavah ga je privedel blizu komnate, kjer je gospodinja čevrljala s svojimi ženskami, odpenjaje si nakit in obleko. Ves osupel je obstal kakor tat pred pandurji. Gospa je bila brez čepice in srajčice. Sobarice in dekle, ki so gospodinja napravljale za noč, so ji čedno telesce spretno in okretno baš iz povojev izluščile, hočem reči slekle, tako da se je zmedenemu popu ob durih izvil iz prsi goreč «ah», ki je dišal po ljubezni.

«Kaj bi rad, mali?» je vprašala kurtizana.

«Vam dal svojo dušo,» je bleknil, hoteč jo pojesti z očmi.

«Lahko prideš zopet jutri,» je povzela, da bi se mu grobo porogala.

Filip pa je, čez ušesa rdeč in zaripel, dostojno odvrnil: «Ne bom umanjkal.»

Kakor norša se je spustila v krohot. Filip je onemel, vendar pa je poželjivo in prežavo pasel po nji svoje poglede, ki so se čudovito blesketali od hotljivosti. Kar nič ni povetil oči pred odkritimi čari kot pred razpuščenimi bujnimi lasmi, lijočimi po hrbtu, ki se je svetil nalik izlikani slonovi kosti in se tu pa tam med neštetimi valovitimi predeni bohotno belikal. Na snežnem čelu je imela brušen rubin, ki pa je izžareval manj ognja in molnje nego njene črne oči, ovlažene s smejavimi solzami. Nagajivo je vrgla kvišku svoj kljunati čeveljček, z zlatom vezen kakor mašno oblačilo, pri tem pa je napravila nespodobno kretnjo ter pokazala nožico, manjšo mimo labodjega kljuna. Tisti večer je bila židane volje, drugače bi bila velela vreči skozi okno malega ostriženca, ne da bi ródila zanj več nego za svojega prvega škofa.

«Beštre oči ima, gospa!» je opozorila ena izmed hišen.

«Iz katere mišine pa je prilezel?» je poizvedovala druga.

«Ubogo dete!» se je rogala gospodinja, «mati ga bo iskala. Na pravo pot ga je treba zopet spraviti.»

Touranec pa se ni dal izbegati; z naslado je motril posteljo od zlatega brokata, kjer naj bi v kratkem počivalo telo prekrasne

ljubovnice. Ta pogled, sočen in poln ljubavne modrosti, je vzbudil gospe domišljijo. Na pol v smehu, na pol že zaljubljena v malčka, mu je ponovila: «Jutri!» ter ga odpustila s kretnjo, pred katero bi bil pod klop zlezel sam papež Ivan, tembolj, ker je bil siromak kakor polž brez hiše, saj ga je bil koncil bašte razpapežil.

«Že spet ste, milostna gospa, obljubo devištva izpremenili v grešno poželenje,» se je oglasila ena med ženščinami.

In vsa družba v hihit in hohot. Filip pa se je izmuznil, zadevajoč se ob podboje, motoglav in potoglav kakor mačka z vrečo čez glavo, tako ga je bil omamil pogled na to božjo stvarco, ki je bolj mikala nego rusalka, vstajajoča iz vode... Zapametil si je živalske podobe, vklesane nad vrati, in se vrnil k staremu dobričini nadškofu, noseč v srcu polne malhe vragolij in grešnih nakan. Dospevši v svojo klemenato, je vso noč prešteval svoje rumenjake, pa jih ni hotelo biti nikdar nad štiri. Ker pa je bilo to ves njegov sv. Imam in ni črez to gleštal ne bora ne beliča, je pač upal zadovoljiti krasotico, če ji podari vso svojo imovino.

«Kaj pa vam je, Filip?» mu je dejal blagi nadvladika, ki ga je vznemirilo premetavanje in skrivno vzdihovanje njegovega pisarja.

«Ah, milostivi gospod,» je odgovoril ubogi duhovnik, «čudim se, kako more tako srčkana in sladka ženica človeku tolikanj težiti srce!...»

«Katera pa?» je povzel nadvladika ter odložil brevir, ki ga je blaga duša prebiral za druge.

«Oh, Jezus, hudi boste name, blagi moj gospod in pokrovitelj, kajti videl sem gospo, ki je vsaj kardinalova ljubica... In plakal sem se, videč, da mi nedostaje več kot enega preklicanega trdnjaka, da bi mogel njeno trdosrčnost izpreobrniti v radodarnost...»

Nadvladika je namrščil strešico, ki jo je imel nad nosom, in ni rekel ne bev ne mev. Zbog tega se je ponižni in pohlevni farček tresel v svoji koži, bridko obžalujoč, ker se je izpovedal svojemu načelniku. Ali iznenada se je oglasil sveti mož: «Je li zares tako draga?»

«O,» je kliknil mladenič, «oskubla je prenekatero mitro in pobrala dragulje iz marsikake škoflje palice.»

«Slišiš, Filip, ako mi obljubiš, da ne boš več mislil na njo, ti dam trideset zlatih iz blagajnice za uboge.»

«Ah, milostivi gospod, preveč bi pri tem izgubil!» je odgovoril dečko, goreč ob misli na slastni zalogaj, ki si ga je obetal.

«O, Filip,» ga je pokaral dobri Bourdelčan, «a ták hočeš iti k vragu in cveliti Boga, kakor vsi naši kardinali?»

In brumni dušni pastir, presunjen v bolesti in goresti, se je okrenil v molitvi k sv. Gacijanu, zaščitniku devičarjev, naj otme svojega služabnika. Temu je velel poklekniti in se priporočiti tudi sv. Filipu. Ali prešmentani farček je pa tihem prosil svojega svetnika drugačne pomoči, da bi namreč dal sile, če bi ga krasotica drugi dan milostljivo in smilečno sprejela. Blagi nadškof pa je bil močno zavzet nad vnemo svojega sluge in mu je zaklical: «Sinko, le pogum, Nebo te bo uslišalo!»

Medtem ko je drugi dan prevzvišeni na cerkvenem shodu rohněl proti nesramnemu rovanju kristijanskih apostolov, je Filip de Mala trosil svoje trdnjake, zaslužene v potu obraza, za dišečine, kopeli, dragomast in slične postranščine. Namazilil se je kakor nevesta pred poroko. Potlej se je odpravil po mestu, da bi poiskal stanovanje svoje srčne kraljice; in ko je vprašal prepotnike, čigava je tista hiša, so se mu smejali v brk, anti češ: «Odkod se je pa vzel ta bedak, ki še ni slišal o lepi Imperiji?» Rámeno se je prestrašil, da je zadegal svoje božjake hudiču v golt: proslulo ime je jasno pričalo, da se je dal ujeti v grozno past.

Imperija je bila najošabnejša in najbolj muhasta deklina v svojem obrtu. Razen tega je veljala za najsijajnejšo krasotico in, kakor so pravili, je najbolje umela okoli prsta oviti kardinale, pretentati najsirovejše vojščake in zatornike ljudstva. V oblasti je imela hrabre stotnike, samostrelce in vlasteline, željne, izvršiti sleherni njen ukaz. Samo besedico bi bila črhnila in ubili bi bili vsakogar, kdor bi jo bil količkaj nadlegoval. Za ljubek nasmešek so ji prinesli odsekanih človeških glav, kolikor jo je bilo volja. Neki plemič de Baudricourt, stotnik francoskega kralja, jo je često v šali vprašal, če ni treba danes nikogar pokončati za njo; in prenekateri pop, ki ga je čul, je pri tem prebledel.

Samo z visokimi cerkvenimi dostojanstveniki se je gospa Imperija kazala popustljivo, sicer pa je ves svet vodila na vrvi: tako milo je znala rožice saditi in ljubezen gojiti. Najbolj čednostni in najbolj neobčutljivi, vsi čiherni so ji šli na limanice. Zastran tega pa so jo cenili in čislali kakor pristne knežne in kraljične ter jo klicali za gospo. Ko se je nad tem pritožila prava in poštena gospa, je cesar Žiga odgovoril: «Ve, častite gospe, ste čuvarice čistih šeg svete kreposti, gospa Imperija pa hrani sladke zablude, ki izhajajo od boginje Venere. Vsakemu svoje...» Pristne kristijanske besede, ki so bile čestitljivim gospem v spotiko, vendar po krivici.

Filip je razmišljal o divjem napoju svojih oči v pretekli noči in se je bal, da je bilo to vse. Tačas se ga je polotila žalost. Ne da bi mislil na jelo in pilo, se je potikal po mestu in čakal ure; bil je namreč preveč izbirčen in sladkosneden, da bi si bil poiskal kako drugo, bolj dostopno nego gospa Imperija.

Silen ponos ga je navdajal, prešinjala ga vroča želja in bičala ga je strast, pod katero se je dušil; ko je napočila noč, se je torej kakor jegulja splazil v hišo nje, ki se je opravičeno imenovala kraljica cerkvenega zborovanja: kajti pred njo so se uklanjale vse avtoritete, božje in človeške znanosti kristijanstva. Hišnik, ki ga ni poznal, mu je baš nameraval pokazati vrata, kar se oglasi sobarica na vrhu stopnišča: «Čujte, gospod Imbro, to je malej naše gospe.»

In ubogi Lipe, zaripel in blažen nalik svatovski noči, se je opotekal po polžasti stolbi navzgor. Sobarica ga je prijala za roko ter odvedla v dvorano, kjer se je že gospa, za zdaj le nalahno nališpana, v sladki brezdelici zvijala in zvirala. Krasotica je sedela za mizo, ki je bila prestrta z zlatovezenim žametom in obložena z raznimi skledami in skodelami. Poleg starinskih steklenic so stali dragoceni napitni kozarci, krožniki in krože, brušeni vrči starega ciprčana. Hipokras in druge dišeče pijače so dehtele iz trebušatih majolik in konev zraven košar, zvrhanih s špecerijami; pečeni pavi, zelene omake, prekajene kračice bi bile delale skomine mlademu svečeniku, da mu ni rojila edina gospa Imperija po glavi. Opazila je, da razen nje ne vidi nič, ne sliši nič, kot bi bil mrtva stvar. Čeprav je bila navajena na bogoskrunske pobožnosti tonzuriranih glav, se je vendar čutila jako polaskano; kajti ponoči se je bila resnično zatelebala v nebogega malčka, ki ji je potem hodil še ves dan po glavi.

(Iz francoščine preložil A. Debeljak.) — (Konec prihodnjič.)

Cvetko Golar / *Vstala ptica*

Vstala ptica je iz gnezda
in iz sanj devojka Mana —
zala, rožasta Gorenjka
je devojka mlada Mana.

Ko v potoku se umije,
je kot ribica postrv,
kot srebro in kri zasiže,
žamet njena je obrv.

Vsa diši kot dan spomladi
v rosi bisernih planin,
ko Marija zre iz lin
po pšenici in livadi.

Mana, Mana, kot molitev
sladko tvoje je ime —
zala, rožasta Gorenjka,
sladko tvoje je ime!

Menila je prava, nekadašnje meglenosti mi

in kar ne, in mnogo se je moralo prepustiti subjektivnemu razsodku»; zopet je moralo slediti novo koncediranje: «Mnogokrat se je sprejela katera beseda, dasi tuja in redka, ker je za jezikoslovca zanimiva.» Tako postopanje ne odgovarja nalogam, ki jih ima leksikograf.⁸⁴ Sicer, kaj bi o tem godrnjali! Odbor je naložil Pleteršniku z odobravanjem slavista Kreka, naj sestavi praktičen slovar, kakršen je n. pr. Filipovičev «Rječnik hrvatskoga i njemačkoga jezika», da smo dobili slovar, ki odgovarja znanstvenim zahtevam, slovar, ki je eminentno pripomogel našemu znanju o slovanski akcentologiji, je Pleteršnikova zasluga. Dovršil je stavbo, katero so gradile generacije slovenskega rodu in kronal delo nešteti slovenskih rok.⁸⁵

Popravi: V 4. št. na str. 240. v prvi vrsti je izpadel pri korekturi Pleteršnikov rojstni datum 3. decembra 1840.

Honoré de Balzac / *Lepa Imperija*

(Iz «Contes Drolatiques»)

(Konec)

O kna so bila zastrnjena, z gospo vred je bilo vse tako nališpano in nakrišpano, kakor da pričakuje najmanj kneza iz rimskega cesarstva. Sicer pa je prevejanec, zamaknjen ob presveti Imperijini lepoti nekako slutil, da ne bi ne cesar, ne gradnik, ne kardinal ali papeški kandidat nocojšnji večer izpodrinil njega, ubornega farčka, ki ni imel drugega v svoji mošnjici ko gada in Lelja. Vedel se je kakor velik gospod, se bahal in napravil dvorjanski poklon, ki nikakor ni bil neokreten; gospa mu je vrgla plamteč pogled, rekoč: «Sedite kraj mene, da bom videla, če ste se kaj izpremenili od včeraj.»

«Precej sem se,» je dejal.

«Kako to?» je vprašala.

«Včeraj,» je odvrnil malopridnež, «sem vas ljubil!... Nocoj se pa ljubiva; uboga para sem bil, zdaj sem pa bolj bogat kakor kralj.»

⁸⁴ To postopanje je grajal že V. Oblak, ki pa sicer glasno prizna Pleteršnikove zasluge: Archiv für slavische Philologie, 15, 594 do 601. Daljšo razpravo o Pleteršnikovem slovarju je napisal ruski slavist B. M. Ljapunov: Несколько замечаний о словенско-немецкомъ словарѣ Плетершника. Одесса 1902. 72 str.

⁸⁵ Pleteršnik je sodeloval tudi pri slovenski izdaji Rožkovega latinskega slovarja: I. A. Rožek, Latinsko-slovenski slovník za tretji in četrti gimnasijski razred... V Ljubljani 1882. (IV) + 446 + (II) str.

«Ti mali, malil!» je radostno kliknila, «resnično si se predru=gačil, saj vidim, da si iz mladega farčka postal navihan vražjak.»

In sedla sta vkup pred zakurjeno levo, ki je kot odsev njunega notranjega žara povsod razsipala opojno toplino. Na jedačo in pijačo nista mislila, ves čas sta se golobčala z očmi in se nista dotaknila nobenega pladnja.

Baš ko jima je obema najbolj dobrolo in ljubilo, je nena=doma nastal pred durmi divji vik in krik, kakor da se vne ljudje peró in deró.

«Gospa,» je pribrzela hišna, «zdaj bo pa druge strune napeti.»

«Kaj?» se je hotnica zadirčno obregnila kakor zlovoljen trinog, ki ga motiš.

«Kurski škof želi z vami govoriti.»

«Vrag naj ga jaše!» je odvrnila in ljubeznivo pogledala Filipa.

«Gospa, luč je videl skozi špranje, zdaj pa razgraja in robanti.»

«Reci mu, da me mrzlica trese, pa se ne boš zlagála; zakaj resnično sem bolna za temle farčkom, ki mi kopitljá po možganih.»

Ali še ni bila končala svojih besed, toplo stiskajoč Filipu raz=greto roko, kar je prilomastil debeli kurski vladika, sopeč in hropeč od jeze. Njegovi tekači so sledili za njim, noseč nazarensko glavâtico, otodi potegnjeno iz Rena, na plitvici od suhega zlata, potem pa dišavin in mirodij v umetelnih skledicah in tisoč slad=karij poleg žganic in paljenk, kakor so jih pripravljale svete redovnice njegovih opatij.

«Buzaraca!» je zapihal z debelim glasom, «jaz naj čakam, da me zlodej odnese, tička golobička; če pa me hočeš prerano poslati k vragu...»

«Vaš trebuh bo nekoč imenitna nožnica za meč,» je odvrnila. Lepe in ljubke obrvi so se ji naježile, da te je kar zazeblo.

«Pa tale mladi cerkveni pevec, ali je že prišel k zauživanju?» je dejal prezirljivo ter okrenil svoj široki, zaripli obraz v srčkanega Filipa.

«Prevzvišeni, poklicali so me, da bom gospo izpovedal.»

«Oho! tako slabo si podkovan v kanonskem pravu? ... Ženske izpovedovati ob tej pozni uri je pridržano škofom ... Kar poberi šila in kopita, pastirjuj med preprostimi menihi in ne vračaj se le=sem, drugače te izobčim.»

«Da se mi ne ganete z mesta!» je zavpila v gorečem gnevu Imperija, ki je bila v srdi še lepša nego v ljubezni, že zato, ker je bilo oboje skupaj, ljubezen in srd. «Ostanite, prijatelj, tu ste doma!»

Tedaj je spoznal, da je bil edini ljubljeneec.

«Ali ni zapisano v brevirju, posebno pa v evangeliju, da bomo vsi enaki v dolini Jozafat?» je vprašala vladiko.

«To si je izmislil peklenščak, ki je potvoril sveto pismo; zapisano pa je res,» je odvrnil debeli valiz, kurški škof, ki ga je mikalo sesti za mizo.

«Tak tedaj sta oba enaka tudi pred menoj, ki sem na tem svetu vajina boginja,» se je odrezala Imperija. «Če pa vam ni všeč,» je dela škofu, «vas bom dala lepega dne med glavo in ramo prav nežno zadaviti, to vam prisegam na vsegamogočnost svoje tonzure, ki je vsaj toliko vredna ko papeževal!»

Ker pa bi bilo škoda, če bi se bila glavâtica shladila, in ker jo je skominalo tudi po zlati skledi, po lončkih s slasticami in oblizki, je candra spretno zasukala: «Usedite se in pijte». Svojemu ljubčku pa je premetenka, ki ni prvič igrala take komedije, pomežikala, češ, naj se ne zmeni za nemškega trebušnika, ki bo v kratkem spričo Vinka Loziča pozabil na Lelja.

Hišna je pomagala zavaljenemu vladiki, da se je udobno zasedel za mizo, Filipa pa je popala togota, da ni golsnil ne črne ne bele. Saj se je videlo, da se mu bo vsa sreča izkadila, zategadelj je klical nad vampeža več hudičev, nego je kutarjev na zemlji.

Bili so že precej nad pol kosila, ko se mladi duhovnik še ni bil omrsil; gladoval je samo po Imperiji, prižemal se je ob njo, ne da bi katero zinil. Zgovoren pa je bil v onem jeziku, ki ga gospe dobro razumejo brez pik, vejic, naglasov, črk, velikih ali malih začetnic, brez podob in prilik, brez opomb, opazk ali ilustracij.

Tolsti škof, velik požeruh in silno pozoren na cerkveno obleko posvečene polti, v katero ga je bila zašila njegova rajnka mati, je mirno gledal, ko mu je gladka in voljna roka gospodinjina nalivala kupico za kupico z izbranimi vini.

Baš se mu je prvikrat slišno kolcnilo, kar se začuje s ceste kramola in razbota jahaškega krdela. Mnoštvo konj, glasno vpitje «veeha», «prpr» in «dijo» konjarjev je svedočilo, da je prispel najmanj kak kraljevič, ki hoče naskočiti hram Ljubezni.

In zares, skoro nato je vstopil v sobano kardinal Raguza, ki se mu hlapci niso upali zastaviti pot. Ob tem žalostnem pogledu sta bila uboga lovača in njen družè potrta in poparjena, kakor da jima je mačka mlade snedla; kajti laže bi bilo s hudirjem črešnje zobati nego izpodrivati tega kardinala, tem bolj, ker se ni vedelo, kdo bo drugi dan papež, saj so se bili vsi trije kandidatje krščanstvu v prid prostovoljno odrekli trojni kroni.

Kardinal, prebrisan Italijan z gosto brado, zvitorepec, ki je spletkaril na cerkvenem zboru, je na prvi pogled spoznal, kam

pes taco molí. Kot bi mignil, je pretehtal in pretuhtal svoj načrt, kako mu je ravnati, da si bo dobro naložil to pojedino. Prignal ga je meniški glad; in da si ga odganjal od mastnega zalogaja, bi ti bil kot nič zabodel pet ljudi ali pa prodal svoj drobec svetega križa, kar bi se reklo početi bogoskrunstvo.

«Hej, prijatelj!» je pozval Filipa k sebi.

Ubogi Touranček je bil bolj mrtev ko živ; slutil je, da se peklenski nebodigatreba štuli v njegove posle. «Kaj zapoveste?» je plaho vprašal groznega kardinala.

Ta ga je prijel za roko, ga povedel k stopnicam in ne da bi se obiral, je zapičil svoje oči v mladeničeve, rekši: «Salo komarjevo, ti si vrli hlapčič, in žal bi mi bilo, ako bi moral tvojo butico poučiti, koliko tehta tvoj trebuh..., takovo zadoščenje bi me utegnilo stati kako nadârbino in mošnjo cekinov na stare dni... Tak izbiraj: ali se poročiš s kakšno opatijo za vse žive dni ali pa z gospo Imperijo za nocoj in jutri umrješ.»

Bore Touranec mu je ves obupan dejal: «In če se je vaša prevzvišenost ohladila, se bom smel vrniti?»

Kardinalu je šlo sicer na smeh, vendar je resno pripomnil: «Izbiraj med konopljeno ovratnico in mitro!»

«Ampak,» je dejal duhovniček, «debelo, mastno opatijo!»

Kardinal je vstopil v izbo, poiskal pisalo in načekal na košček popirja nakaznico francoskemu poslaniku.

«Milostivi gospod,» se je drznil Touranček, medtem ko je pismenkoval ime opatije, «kurskega vladiko pa ne bo tako zlahka odpraviti kot mene, kajti on ima toliko opatij v svoji škofiji, kolikor imajo vojščaki krčem v našem mestu. Sicer pa je naš treskan kot čep. In glejte, da vas zahvalim za izvrstno opatovino, sem vam dolžan dobrega opozorila... Veste, kako je zločest ta šembrani oslovski kašel, ki se tako naglo širi in je v zadnjih letih krot opustošil Pariz. Recite mu, da prihajate od blagega starega prijatelja, bourdelskega nadškofa, ki ste mu prinesli svetotajstva za umirajoče. Boste videli, kako bo odprhnil, kakor pleve, če veter puhne vanje.»

«Oho!» je kliknil kardinal, «več zaslužiš kot opatijo. Hencano ne bodi, prijateljček, ná sto zlatih ducatov za potovanje v opatijo Turpinovo. Včeraj sem jih priigral, pa ti jih podarim.»

Poslednje besede je razločila levinja Imperija; ker je obenem videla, da je Filip Mali odmevlil, ne da bi ji bil vrgel vsaj zadnji žgačkavi pogled ljubezni in poklonstva, ki ga je upala, je pihala liki sova, spoznavši strahopetnost podlega farčiča. Ni bila namreč še dovolj katoliška, da bi bila svojemu ljubimcu odpustila, ker jo

je pustil na cedilu, namesto da bi bil znal, če treba, umreti za njo. Zategadelj ni strupeni in zaničljivi pogled, ki ga je vrgla za njim v zasmeh, pomenil nič manjšega ko smrtno obsodbo.

Kardinal si je mel roke. Ta laški blodnik in babež je bil preverjen, da bo opatija čimprej zopet njegova. Touranček pa se ni ne dosti ne malo brigal za vse to, na tihem se je odstranil, klapočno je odkljudal in stisnil rep med noge, kot polit cucek, ki ga je dekla izpod mize izvlekla.

Gospa pa je globoko zavzdihnila. Ves človeški rod bi bila premikastila, da ga je imela v pesti, kajti ogenj, ki jo je palil v drobovju, ji je stopil v glavo in vse naokoli ji je kar migotalo od samih iskric. Ni čudo, saj je bil to prvi svečenik, ki se ji je drznil kaj takega nagosti. Kardinal pa se je nasmihal, misleč, da bo iz njenega srditega peneža nakoval zase peneza.

Ali ni bil premeten in pretkan? Saj pa tudi ni zaman nosil rdečega klobuka.

«Ha, ha, dragi stričko,» je rekel škofu, «veseli me, da sem v vaši družini, in prijetno mi je, da sem se odkrižal bornega cerkovnika, ki ni bil dostojen naše krasne gospe; sicer pa, moja zala, mila miška, da ste se približali temu preprostem duhovnu, bi bili storili nevredno smrt.»

«Kaj, kako?»

«To je pisar gospoda nadškofa v Bourdeauxu... Blagi starec je davi obolel za črno kugo...»

Vladika je otvoril usta na stežaj, kakor da hoče pogoltniti cel brus sira.

«Strela, odkod pa to veste?» je vprašal.

«Odkod?» je odgovoril kardinal ter prijel blagega Nemca za roko, «poprej sem mu prinesel sveto popotnico in ga del v poslednje olje... Obtorej plove sveti mož z razpetimi jadri v nebeški raj.»

Kurski vladika je pokazal, kako utegnejo debeluhi biti lahki, ker trebušniki imajo po božji milosti in v nagrado za svoj težki tovor prožne cevi v notrini, kot nekake balone. In tako je škof odskočil, ves oznojen od groze in že kašljajoč kakor vol, ki je našel puh v svoji rezanici. Bled in prepaden jo je ucvrl po stopnicah, gospe pa še z bogom ni rekel. Ko pa so se zaloputnile duri za škofom, ki je že dirjal na ulico, se je gospod Raguza razkrohotal.

«No, zlata dušica,» se je rogal, «ali nisem vreden, postati papež? Ali pa še rajši tvoj ljubček za nocoj?»

Imperija pa je bila videti resna. Kardinal se ji je približal, da bi jo presrčkano objel in jo zaljubljeno božal, kakor imajo navado kardinali, bohotnejši mimo drugih smrtnikov, celo mimo vojščakov, ker pač pohajkujejo in ne kvarijo svojih sokov z duševnim naporom. Krasotica pa se mu je odmaknila.

«Jejhata, jejhata, moja smrt hočeš, norec maziljeni... Glavna stvar vam je, da se zabavate, zlobni zvodnik, kaj vam je do moje kože; če me umoriš, ali me boš potlej razglasil za svetnico, kaj?... Kako, kugo imate, pa me hočete? Poberi se proč, neumni žrec... Nikar se me ne dotikaj,» je zakričala, videča, da se hoče vnovič približati, «sicer te poščegetam s temle bodalcem!»

In prevejanka je potegnila iz svoje torbice čeden stilet, ki ga je umela ročno sukati, če je potreba nanesla.

«Ampak, srček srebrni, sladki moj paradižek,» je dejal z nasmehom, «ali ne vidiš zvijače?... Saj sem vendar moral pregnati tega kurskega bika.»

«Pa dobro,» je nadaljevala, «če me ljubite, se bo zdaj izkazalo... Hočem, da takoj odidete. Ako vas je bolezen ujedla, vam ni nič do moje smrti. Zadosti vas poznam, da si lahko mislim, kako izlahka bi vi dali zadnji belič, samo da bi še malo veselja užili na smrtno uro. Na svet bi poslali drugi vesoljni potop. O, v pijanosti ste se sami s tem ponašali. Jaz pa ne ljubim drugega, ko sebe samo, svoje zaklade in svoje zdravje... Hodite, in če vam ne žedi najnovejša poštajna v drobu, me obiščite jutri... Danes te mrzim, dragi kardinalček,» je dodala smeje se.

«Imperija,» je kliknil in kleknil kardinal, «moja sveta Imperija, daj no, ne posmehuj se mi!»

«Ne,» se je odzvala, «svetim in posvečenim stvarjem se jaz nikoli ne posmehujem.»

«Kaj! grda capajdra, izobčim te... Jutri!...»

«Hvala bogu. Drugega vam ne pride več v vašo kardinalsko glavo?»

«Imperija! ti vražja satanela... ah, zasekalo se mi je... prelepa moja, moja mala mojica...»

«Nedostojni postajate!... Nikar ne poklekujte, sram vas bilo!»

«Hočeš, da ti dam odvezo in articulo mortis (za poslednjo uro)?... Bi rada vse moje imetje, ali še bolje, želiš mar iver pravega svetega križa?... Hočeš?»

«Vse nebeško in vse pozemsko bogastvo mi ne bi moglo nocoj preplačati srca,» je dejala med smehom. «Bila bi najzanimarnejša grešnica, nevredna prejeti telo našega Zveličarja, gospoda Jezusa Krista, če ne bi imela svojih trm.»

«Hišo ti zapalim!... Čarovnica, naredila si mi... Na lomači te dam sežgati... Poslušaj me, ljubica, mila mucka. Najlepši prostor ti obljubim v nebesih! Kaj praviš na to? Ne maraš! Smrt... smrt čarovnici!»

«Ho, ho, ako pa jaz vas poprej ubijem, milostni gospod?»

In kardinal se je penil od togote.

«Saj ponorite,» mu je velela. «Odidite no... Drugače mi še zbolite.»

«Še bridko se ti bo to opletalo, kadar bom papež.»

«Babež bo papež, ali vendarle meni pokoren.»

«Kaj pa naj storim, da ti nocoj ustrežem?»

«Poberi se!»

Kakor pastiričica je odskakljala v svojo čumnato in zataknila zapah, pustivši samega kardinala, ki je rohnel in robantil, potem pa hočeš nočeš moral lisici sesti na rep.

Ko je bila lepa Imperija sama — v komenu je plapolal ogenj, miza je bila še obložena, manjkalo je samo mladega farčka — jo je obšla taka jeza, da je raztrgala vse svoje zlate verižice, rekoč:

«Tri sto kosmatih hudičev, če je malček kriv, da sem jo tako grdo zagodla kardinalu in se spustila v nevarnost, da me jutri otruje, ne da bi imela z njim veselja... do mile volje, nočem prej umreti, dokler ga živega ne denó iz kože pred mojimi očmi.»

«Joh,» se je zajokala in takrat so ji tekale prave solze po licu, «kako strašno nesrečna sem; še tisto mrvico naslade, ki me zdaj pa zdaj doleti, moram plačati s tem pasjim životom, po vrhu pa sem napravila še večno zveličanje.»

Ko se je v svoji trzavici dodobra natogotila in nabrcala kakor tele, ki si ga zaklal, je iznenada zapazila za seboj v beneškem ogledalu rdečkasti obraz malega duhovnika, ki se je bil med tem spretno potajil.

«Ah!» je vzkliknila, «ti si najpopolnejši menih, najlepši menišek, moj mičkeni menišek, moj mični migeljček, takšen še svoj živi dan ni menišil po tem presvetem in presnetem mestu Kostnici... Ampak pojdi sem, moj presrčni vitez, moj dragi sinko, moj trebušček, moj vrtec rajske radosti, daj, da ti izpijem oči, te pohrustam, te ubijem iz ljubezni! O ti moj ozaljšani bogec, moj pomladni, moj večni bogec! Pridi, ubožec redovniški, kralja te napravim, cesarja, papeža, bolj boš srečen od vseh vkup!... Nuj, tu smeš vse odreti in podreti. Tvoja sem! Pokazala ti bom, takoj boš kardinal, pa če bi morala prelití vso svojo srčno kri, da bi z njo rdeče poškopila tvoj bired!»

Književna poročila

In z drhtečo roko, tako blažena je bila, mu je napolnila z grškim vinom zlat kelih, ki ga je bil prinesel tolsti kurski vladika, ter ga pomolila svojemu prijatelju; kleče mu je ponudila kupico, ona, ki so ji knezi sveta poljubljali brezpetnik, in sicer z večjo vnemo nego papežu. On pa jo je molče motril, s tako žejnim in željnim pogledom, da je kar trepetala od slasti in strasti: «Prav imaš, malej, kaj bi govoril... zdaj pa k večerji!»

(Iz francoščine preložil A. Debeljak.)

KNJIŽEVNA POROČILA

Edmond Rostand: Cyrano de Bergerac. Heroična komedija v petih dejanjih. Poslovenil Oton Župančič. V Ljubljani, 1923. Založila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. Str. 196.

Francoska drama v verzih, ki jo je sredi devetnajstega veka romantično poživel Victor Hugo, je dosegla koncem imenovanega stoletja po dobri in slabi strani svoj višek v oblikovno blestečih in duhovitih igrah Edmonda Rostanda (1868. do 1918.), katerih svetovnim uspehom je poleg jezikovnih krasot in gledališke spretnosti v ne majhni meri kumovala zlasti prenasičenost pretiranega naturalističnega črnogledja. Francoz ljubi vnano našopirjenost, sijaj, duhovito besedno igrakanje in namigavanje, ima skratka «le goût du panache», ki z njim (perjanka!) še ob smrtni uri ironično krasnoslovi duhovito burkasti Cyrano. Rostand je znal v dramo v verzih, ki je na sploh že od romantikov sem nekaj kompromis med čisto poezijo in melodramom, odtehtati obojega prav (Les Romanesques, La Princesse Lointaine), pa pisati blesteče verze (Le Chantecler, La Samaritaine), satirično-drzno zajemati iz zgodovine in jo v krajevni in časovni barvi dosti točno projecirati, pa tudi prenarejati (L'Aiglon, Cyrano), nizati odrske efekte in poživljati dialoge s sijajnimi domislicami in besednimi lepotili.

Cyrano de Bergerac, junak naše heroične komedije, je zgodovinska literarna osebnost. Bil je eden najbolj fantastičnih, lokavih, brezobzirnih in temperamentnih pisateljev sedemnajstega veka (1619. do 1655.) in je z drugimi prevratnimi pisarji tiste dobe pripravljaval prihod in zmago komedijografu Molièreu. Napisal je šibko tragedijo La mort d'Agrippine in dokaj posrečeno in zabeljeno burko Le pédant joué, iz katere si je Molière prisvojil cel prizor (prim. prevod str. 191., 192.!). Najbolj pa je zaslovel v svojem času po dveh razposajenih in zelo navdušeno pisanih fantastičnih potopisih, Voyage à la Lune (glej prevod str. 79. in 120. do 126.) in Histoire comique des états et empires du Soleil.

Rostandov Cyrano (1897) je iz skromnih historičnih podatkov v genijalen, zgoščen tip poveličan zastopnik francoske duhovitosti, neustrašenosti, nesebičnosti, dovtipnosti, plemenitosti, bistroglednosti, čuvstvenosti itd. Njegov značaj je v komediji izdelan do vseh potankosti in vse osebe, ki nastopajo v igri, so ponajveč le kašipot v njegovo notranjost in žarki v razumevanje njegovega bistva, ki je presežnik in konglomerat galskega narodnega bistva. Cyrano je «poet, sabljač, glásbenik, učenjak», ki neusmiljeno povserod vtika iznajdljivosti in na vse strani sika z zbadljivim, dovtipnim jezikom,